

Maatwerk voor de kleine ijsvogelvlinder

Tekst:
Rik Geerling &
Niek Oosterveen

Het Leusveld is een landgoed in de Zuidelijke IJsselvallei. Het is leefgebied voor een flinke populatie kleine ijsvogelvlinders en de beheerder Natuurmonumenten is al jaren bezig met een vlindervriendelijk beheer. In het kader van een afstudeervak voor de studie bos- en natuurbeheer is dit beheer in de zomer van 2005 geëvalueerd.

Landgoed

Ongeveer 3 kilometer ten noordwesten van Brummen ligt een 184 hectare groot landgoed, Het Leusveld. Het landgoed, dat eigendom is van Natuurmonumenten, ligt op de overgang van de Veluwe naar het IJsseldal en is opgebouwd uit loofbos, naaldbos en graslanden. Het loofbos bestaat uit gemengd bos met zomereik, berk, beuk, zwarte els en populier. Verder zijn er nog een aantal percelen met grove den, fijnspar en lariks. Er is een aanzienlijke oppervlakte voormalig eikenhakhout, dat deels op rabatten is aangelegd. Deze rabatten, opgehoogde stukken grond tussen ontwateringsgreppels, waren nodig omdat door de hoge grondwaterstand de eiken het niet zouden overleven. Juist deze (voormalig) vochtige delen vormen het leefgebied van de kleine ijsvogelvlinder. De ondergroei is bijzonder gevarieerd met veel kamperfoelie, de waardplant van de vlinder. Graslanden, waarvan een deel getypeerd kan worden als bloemrijk hooiland, vormen circa een derde deel van het landgoed.

De kleine ijsvogelvlinder is gebaat bij natuurlijk verlopende bosranden waar veel nectar te vinden is.

Beheer

Al tien jaar lang wordt er in het beheer van het Leusveld rekening gehouden met vlinders. Zo is er gedund om te zorgen dat er meer licht tot op de bodem door kan dringen en is er op een stuk van hakhout weer in beheer genomen. De hakhoutcultuur is van oudsher veel op het Leusveld aanwezig. Vooral vanwege de cultuurhistorische waarde en ten behoeve van de vlinderfauna, zal dat deel in hakhoutbeheer blijven.

De karakteristieke kleinschalige afwisseling van open veldjes met bos wordt om landschappelijke en ecologische redenen in stand gehouden. Op de graslanden en bosweiden wordt een vlindervriendelijk maaibeheer gevoerd.

Rondom het landhuis wordt het bos met fraaie solitaire bomen en lanen instandgehouden. Verder van het huis is de doelstelling een bos dat qua soortensamenstelling en structuur overeenkomt met het bostype dat zich hier van nature zou ontwikkelen. Daarom wordt er een omvormingsbeheer gevoerd, waarbij uitheemse boomsoorten geleidelijk worden verwijderd. Naaldbos wordt geleidelijk omgevormd naar loofbos. Ook hierdoor wordt het bos transparanter en daardoor meer geschikt voor de kleine ijsvogelvlinder.

Vlindercorridor

In de winter van 2004/2005 is een vlindercorridor aangelegd. De corridor bestaat uit een aaneengesloten gang van bospaden die verbreed zijn. De lengte van corridor bedraagt ongeveer 2,5 kilometer.

Er zijn op verschillende plekken langs de route inhammen in de bosrand gemaakt om een gevarieerde bosrand te creëren. Bij de werkzaamheden is de wilde kamperfoelie (waardplant van de kleine ijsvogelvlinder) zoveel mogelijk gespaard. Daarnaast is een groot perceel met naaldhout, dat als belemmering voor de migratie van vlinders werd gezien, gekapt. De kapvlakte mag zich

Het bos en de lanen rondom het landhuis worden instandgehouden.

nu verder ongestoord ontwikkelen. Tijdelijk zal het perceel erg geschikt kunnen worden voor dagvlinders als er ruigtekruidenvegetaties zijn ontstaan.

De kleine ijsvogelvlinder

De kleine ijsvogelvlinder leeft vooral in structuurrijke, vochtige loofbossen, zoals elzenbroekbos. Geschikte waardplanten groeien doorgaans in de halfschaduw. De vlinder vliegt op kleine open plekken, bredere bospaden en langs bosranden. De soort is gebaat bij natuurlijk verlopene bosranden waarin veel nectar te vinden is (voornamelijk braam). De kleine ijsvogelvlinder zet haar eitjes af op 'klimmende' wilde kamperfoelie die in de halfschaduw groeit op vochtige plekken in het bos zoals slootranden of zoals in het Leusveld langs vochtige rabatten. In het Leusveld zijn geen rupsen gevonden op droge plekken of in de volle zon.

Werkt het beheer?

Door middel van literatuuronderzoek en interviews met verschillende betrokkenen is een beeld verkregen van het bosbeheer vanaf de tijd dat Natuurmonumenten het gebied in eigendom heeft.

Op het Leusveld wordt al sinds 1995 een monitoring-route gelopen door de heer Peters. Daarnaast is, om een goed beeld te krijgen van huidige verspreiding en voorkomen van de vlinders, vanaf half mei tot half augustus 2005 het gehele landgoed met een tiental bezoeken onderzocht. Door deze inventarisatie kan een vergelijking worden gemaakt met een onderzoek van De Vlinderstichting in 1993 dat zich ook richtte op het gehele landgoed. Speciale aandacht ging uit naar de kleine ijsvogelvlinder. Er is zowel naar vlinders als naar rupsen van deze soort gezocht. Vindplaatsen van rupsen zijn erg belangrijk voor een goede beschrijving van de voortplantingsbiotoop van vlinders.

Resultaten

In totaal zijn er 21 soorten dagvlinders waargenomen, waaronder de kleine ijsvogelvlinder. Op 22 juni 2005 werden van deze soort maar liefst 64 exemplaren geteld! Tijdens de inventarisatie op 20 juni 1993 werden 54 kleine ijsvogelvlinders waargenomen. Deze maxima suggereren dat de populatie in twaalf jaar tijd ongeveer even groot is gebleven of zelfs iets is toegenomen.

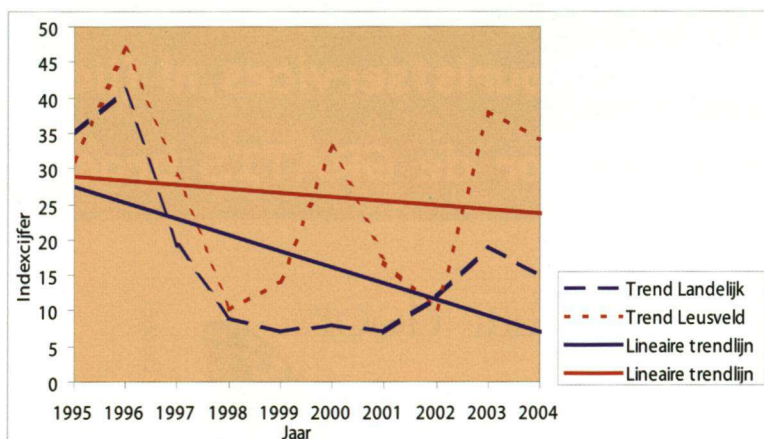
In grafiek 1 zijn de gegevens vanuit de monitoringroute uitgezet. Uit de grafiek valt af te leiden dat de soort het in het Leusveld aanzienlijk beter doet dan landelijk het geval is. Landelijk gezien gaat de vlinder behoorlijk achteruit, terwijl de trend in het Leusveld redelijk stabiel is. Dit geeft aan dat het leefgebied de afgelopen jaren weinig aan kwaliteit heeft ingeboet.

Kortom

Het beheer op het Leusveld van de afgelopen decennia is over het algemeen gunstig geweest voor dagvlinders en zeker voor de kleine ijsvogelvlinder. Belangrijke maatregelen zijn pas in 2004 uitgevoerd en welke gevolgen die precies zullen hebben, moet nog blijken. De maatregelen zijn uitgevoerd conform de huidige inzichten over vlindervriendelijk bosbeheer en het is dan ook aanneme-

De voortplantingsbiotoop van de kleine ijsvogelvlinder. Inzet: De kleine ijsvogelvlinder heeft een opvallende rups die zich echter niet gemakkelijk laat vinden.

Grafiek 1: Trends kleine ijsvogelvlinder (Landelijk Meetnet Dagvlinders CBS/De Vlinderstichting).

lijk dat ze gunstig zijn. Er kan echter op korte termijn nog wel wat verbeterd worden om de vlindercorridor op het Leusveld te optimaliseren. Zo moet bijvoorbeeld de verbinding naar het naastgelegen landgoed Voorstonden nog aangepast worden. Ook op dit landgoed komt de kleine ijsvogelvlinder nog voor.

Aanbevolen literatuur

- Bos, F., M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff & De Vlinderstichting (2006). De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming. Nederlandse Fauna 7. Leiden. Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland.
- Groenendijk, D. & T. Wolterbeek (2001). Praktisch natuurbeheer: Vlinders en libellen. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Stortelder, A.H.F., K.W. van Dort, J.H.J. Schaminee & N.A.C. Smits (1999). Beheer van bosranden. Van scherpe grenzen naar soortenrijke gradiënt. KNNV Uitgeverij, Utrecht
- Veling, K., J. Smit & V. Siebering (2004). Bosrandbeheer voor vlinders en andere ongewervelden. KNNV Uitgeverij, Utrecht.